LUBELSKI ROCZNIK PEDAGOGICZNY
T. XXXIII – 2014

Małgorzata Parcheta-Kowalik

KSZTAŁTOWANIE ASPIRACJI EDUKACYJNYCH I ŻYCIOWYCH NIELETNICH SKIEROWANYCH DO SCHRONISKA

Człowiek pracując, nie tylko przemienia rzeczy i społeczność,
lecz doskonali też samego siebie.
Uczy się wielu rzeczy, swoje zdolności rozwija,
wychodzi z siebie i ponad siebie.

Jan Paweł II

Abstrakt: Celem głównym prezentowanego artykułu była próba ukazania aspiracji edukacyjnych i życiowych młodzieży skierowanej do schroniska dla nieletnich. Badaniami objęto 30 wychowanków przebywających w Schronisku dla Nieletnich w Dominowie. W celach diagnostycznych zastosowano specjalnie skonstruowany kwestionariusz ankiety składający się z wystandaryzowanych pytań, pogrupowanych w trzy bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył oceny jakości życia osobistego badanych nieletnich, drugi oceny rodzajów i zakresów aspiracyjnych badanych nieletnich. Trzeci poświęcony był ocenie zmian w aspiracjach edukacyjnych i życiowych nieletnich ich samooceny przed umieszczeniem w schronisku i po orzeczeniu środka zapobiegawczego.

Słowa kluczowe: aspiracje życiowe, zainteresowania młodzieży, nieletni sprawca czynów karalnych, schronisko dla nieletnich

WPROWADZENIE

Zainteresowanie nauk społecznych problematyką aspiracji młodzieży w ostatnich latach jest społecznie uzasadnione. Odpowiednie ukształtowanie postaw, dążeń i aspiracji wymaga uprzedniego ich poznania, a następnie takiej organizacji

zabiegów wychowawczych, aby rozwój tych dyspozycji przebiegał w kierunku społecznie pożądanym. Fakt ten nabiera szczególnego znaczenia w przypadku pracy wychowawczej z nieletnimi sprawcami czynów zabronionych.

Według *Słownika psychologicznego* pojęcie aspiracji rozumiane jest jako: „stosunek wyników przewidywanych do uzyskanych: wysoki poziom aspiracji, gdy człowiek przewiduje o wiele lepsze wyniki, niż uzyskuje, niski — gdy odwrotnie, realny — gdy wyniki przewidywane są zbliżone do uzyskanych" (Ekiel, Jaroszyński, Ostaszewska 1965, s. 45).

J. Pieter w *Słowniku psychologicznym* określa aspiracje jako „nadzieje na powodzenie w urzeczywistnieniu określonych zamierzeń lub planów" (1966, s. 29).

J.D. Frank definiuje poziom aspiracji jako „poziom wykonywania czynności, który pragnie osiągnąć osobnik znający poprzednio poziom wykonywania czynności" (za: Skorny 1970, s. 114).

W psychologii termin aspiracje, określany jako: „1. Pragnienie osiągnięcia czegoś znaczącego, dążenie do jakiegoś celu; 2. Przekonanie o własnych możliwościach w danym, szerszym lub węższym zakresie aktywności, będące dla człowieka podstawą osiąganych efektów działania", skupia się bardziej na jednostce pragnącej osiągnąć zamierzony cel niż na samym obiekcie tego dążenia (za: Szewczuk 1979, s. 25). J. Kupczyk (1978, s. 27) wskazuje, że aspiracje to jedna z istotnych cech osobowości ukształtowanej w wyniku związku człowieka ze światem. A. Janowski (1977, s. 32) stwierdza, że „aspiracje to w miarę stałe i względnie silne życzenia jednostki dotyczące właściwości lub stanów, jakimi ma się charakteryzować jej życie w przyszłości, oraz obiektów, jakie w tym życiu będzie chciała uzyskiwać".

W artykule przyjęto definicję aspiracji opracowaną przez E. Syrek. Cytowana autorka uważa, że: aspiracje to „zespół dążeń wyznaczonych przez hierarchię celów-wartości (obiektów), które jednostka akceptuje i pragnie osiągnąć w poszczególnych dziedzinach życia" (1986, s. 74–126).

S. Kowalski (1970, s. 355) przez poziom aspiracji rozumie „podejmowanie na przyszłość celów według hierarchii wartości, równych, wyższych albo niższych w porównaniu z osiągnięciami w przeszłości". J. Reykowski stwierdza wręcz, że człowiek, deklarując swój poziom aspiracji, stwierdza w ten sposób, jak ocenia swoje możliwości. W. Wróblewska (2001, s. 18) określa natomiast poziom aspiracji jako określone natężenie dążeń danej jednostki w pewnym obszarze.

Aspiracje określają motywację edukacyjną i życiową jednostki, łączą się z jej aktywnością samorealizacyjną i samowychowawczą.

Motywacja jednostki jest dynamiczna i ma charakter fluktuacyjny, wskazuje, że jest stanem dynamicznym, który może się zmieniać wraz z upływem czasu i w relacji do różnych sytuacji, nie jest to statyczny atrybut, raz na zawsze człowiekowi przypisany.

Motywacja poszczególnych osób może pozostawać pod silnym wpływem rodziny, przyjaciół, własnych emocji oraz społeczności. Brak wsparcia w społeczności, na przykład przeszkody w uzyskaniu dostępu do usług zdrowotnych, zatrudnienia i publiczne postrzeganie osoby jako nadużywającej substancji, może negatywnie wpłynąć na motywację jednostki (Miller 2009, s. 31).

Z. Skorny dokonał szczegółowego podziału aspiracji. Analizując poziom aspiracji wyróżnił: aspiracje wysokie–niskie; z kolei w relacji do możliwości: aspiracje zawyżone–adekwatne–zaniżone; w zakresie związku z działaniem: aspiracje działaniowe–życzeniowe; w aspekcie okresu realizacji: aspiracje aktualistyczne–perspektywiczne; ze względu na kryterium ruchliwości: dużą ruchliwość–małą ruchliwość; w związku ze świadomością: aspiracje uświadomione–latentne; z uwagi na przedmiot: aspiracje ukierunkowane na stan–ukierunkowane na przedmiot (Skorny 1980, s. 50).

Aspiracje wysokie powstają wtedy, gdy zadanie jest trudne do realizacji, a aspiracje niskie (o niskim poziomie), gdy zadanie jest łatwe i nie nastręcza problemów w trakcie wykonywania go. Im zadanie trudniejsze, im więcej pracy trzeba włożyć w osiągnięcie zamierzonego celu, tym poziom aspiracji jest wyższy i odwrotnie.

Analizując aspiracje w odniesieniu do możliwości jednostki, możemy wyróżnić aspiracje zawyżone, których realizacja przewyższa jej zdolności i kończy się niepowodzeniem. Natomiast z aspiracjami zaniżonymi mamy do czynienia, gdy dana osoba realizuje zadania, które są łatwe, nie powodują najmniejszych problemów. I wreszcie wskazane aspiracje adekwatne odpowiadają poziomowi możliwości realizacji ich przez daną jednostkę (tamże, s. 52).

Można też wyróżnić aspiracje działaniowe i życzeniowe. Aspiracje życzeniowe to takie, które związane są z celem idealnym (stanem pożądanym przez daną jednostkę), a więc marzeniami przekraczającymi możliwości realizacji, a tym samym pozostającymi w sferze życzeń, co powoduje, że jednostka sięga po aspiracje działaniowe, związane z celem realnym do osiągnięcia, który zamierza zrealizować. Aspiracje działaniowe to te, których realizacja pozostaje w granicach możliwości danej osoby.

Jeśli uwzględnimy przy podziale aspiracji czas niezbędny do realizacji zadania, to wyróżnić możemy aspiracje aktualistyczne, zwane doraźnymi. Realizowane są „teraz" przez daną jednostkę. Natomiast aspiracje perspektywiczne, nazwane życiowymi, to te aspiracje, które zaplanowane są do zrealizowania przez daną jednostkę w pewnej odległej perspektywie czasowej.

Wyróżnia się także aspiracje uświadomione, dotyczące celów, które dana osoba chce lub zamierza osiągnąć, oraz nieuświadomione, o których istnieniu można wnioskować np. na podstawie wypowiedzi danej osoby dotyczącej świata, akceptowanych przez nią wartości czy ideałów.

Z uwagi na przedmiot wyróżniamy aspiracje dotyczące osiągnięcia pewnej rzeczy materialnej lub też stanu, np. osiągnięcie pewnej pozycji zawodowej, itp.

W literaturze przedmiotu brakuje badań poświęconych aspiracji młodzieży podsądnej. Do nielicznych należą badania przeprowadzone przez E. Syrek (1986, s. 74–126). Badaniami objęto 754 uczniów niedostosowanych społecznie. Analiza wykazała, iż młodzież niedostosowana społecznie nie ma dostatecznych motywacji do podjęcia dalszej nauki, 56 % badanych wybrało szkołę zawodową ze względu na słabe wyniki w nauce oraz dobre warunki materialne oferowane przez wybraną szkołę zawodową (15,5%). Młodzież ta nie ma ochoty na dalszą naukę głównie ze względu na dotychczasowe niepowodzenia, dlatego też pragnie jak najszybszego usamodzielnienia się i podjęcia pracy zawodowej. Tylko 1/4 uczniów aspiruje do dalszego kształcenia. Większość badanej młodzieży uważa, że ukonczenie wyższego wykształcenia przez młodego człowieka jest zbędne. Rodzice badanych legitymowali się ogólnie niskim poziomem wykształcenia. Motywy wyboru zawodu, pochodzenie, wykształcenie rodziców to czynniki, które w sposób decydujący różnicują aspiracje edukacyjne badanej młodzieży.

A. Wawrzczak-Gazda przeprowadziła badania dotyczące aspiracji młodzieży deklarującej przynależność do subkultur młodzieżowych. Badaniami objęto 1106 uczniów z ostatnich klas maturalnych szkół średnich (licea, technika) oraz ostatnich klas szkół zawodowych. Analiza wyników badań pozwoliła na stwierdzenie, że aspiracje edukacyjne uczniów deklarujących przynależność do subkultur są zróżnicowane z tendencją do zdobycia wyższego wykształcenia (42,76%). Uczniowie deklarujący przynależność do subkultur jako najważniejszą wartość w życiu uważają szczęście rodzinne (61,84%), miłość, wielkie uczucie (57,24%) oraz zdrowie (46,82%) (Wawrzczak-Gazda 2012).

Przedmiotem badań własnych będzie analiza jakości życia i aspiracji edukacyjnych nieletnich podejrzanych o popełnienie czynów karalnych, skierowanych przez sąd rodzinny do schroniska.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

W badaniach własnych zastosowano ilościowy model badań z wykorzystaniem sondażu diagnostycznego (Pilch, Bauman 2001, s. 80).

Celem głównym zaprezentowanych badań była próba ukazania aspiracji edukacyjnych i życiowych nieletnich. Z tak określonego celu wynikają następujące pytania szczegółowe:

1. Jaka jest jakość życia osobistego nieletnich zróżnicowanych ze względu na kategorie czynów karalnych?

2. Jaki jest zakres aspiracji edukacyjnych i życiowych nieletnich skierowanych do schroniska?
3. Czy i jakie zachodzą zmiany w aspiracjach edukacyjnych i życiowych nieletnich po umieszczeniu w schronisku?

Odpowiadając na pytanie trzecie, przyjęto następującą hipotezę roboczą; *należy oczekiwać, że w warunkach schroniska nastąpi rozwój aspiracji edukacyjnych badanych nieletnich.* Postawiona hipoteza wynika z badań E. Syrek (1986), Z. Gasia (2008) i obserwacji własnych wyniesionych z pracy z nieletnimi w schronisku.

W warunkach schroniska interwencyjnego realizowane są bloki zajęć programowanych wspierających rozwój aktywności twórczej wychowanków, w tym np. biblioterapia. W placówce prowadzone są również koła zainteresowań: plastycznych, komputerowych, sportowych oraz koło piłki siatkowej. Schronisko dla nieletnich umożliwia kształcenie w zakresie szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkoły zawodowej oferującej dwa kierunki kształcenia: technolog robót wykończeniowych, stolarz.

W badaniach zastosowano specjalnie skonstruowany kwestionariusz ankiety, składający się z wystandaryzowanych pytań pogrupowanych w trzy bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył oceny jakości życia osobistego badanych nieletnich, drugi ich oceny rodzajów i zakresów aspiracyjnych. Trzeci poświęcony był samoocenie zmian w aspiracjach edukacyjnych i życiowych nieletnich przed umieszczeniem w schronisku i po orzeczeniu środka zapobiegawczego.

Badania pilotażowe miały na celu sprawdzenie wybranych i opracowanych narzędzi badawczych. Przy prowadzeniu badań pilotażowych zwrócono uwagę na język, którym posługiwano się w badaniach. Dzięki badaniom pilotażowym istnieje możliwość sprawdzenia właściwej budowy pytań.

Badaniami objęto 30 wychowanków przebywających w Schronisku dla Nieletnich w Dominowie (woj. lubelskie). W badanej grupie przeważały osoby w wieku 16–17 lat (80%). Badani nieletni pochodzili z rodzin wielodzietnych (46,6%).

Schronisko dla nieletnich w Dominowie to specjalna placówka opieki całkowitej, realizująca funkcję diagnostyczną, resocjalizacyjną i zapobiegawczą (zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania sądowego). Do schroniska kierowani są nieletni podejrzani o dokonanie czynu karalnego, a okoliczności i charakter czynu, stopień demoralizacji i nieskuteczność dotychczasowych środków wychowawczych przemawiają za umieszczeniem ich w zakładzie poprawczym.

WYNIKI BADAŃ

Zebrany materiał empiryczny zostanie omówiony zgodnie ze strukturą szczegółowych pytań badawczych. W pierwszej części analizowanego materiału empirycz-

nego skoncentrowano się na ocenie wybranych cech charakteryzujących jakość życia badanych nieletnich. Przy opisie wyników badaną grupę nieletnich podzielono na dwie podgrupy: zwykłą i interwencyjną. W grupie zwykłej znaleźli się nieletni podejrzani o popełnienie przestępstw pospolitych, a w grupie interwencyjnej sprawcy przestępstw agresywnych.

Do zakresu cech jakości życia osobistego włączono odpowiedzi nieletnich na pytania odnoszące się do oceny: form spędzania czasu wolnego, zainteresowań, preferowanych wartości czy planów na przyszłość.

W pierwszej części sondażu badani nieletni wypowiadali się na temat form spędzania czasu wolnego. Respondenci wpisywali własne odpowiedzi. Zdecydowana większość nieletnich z grupy interwencyjnej wskazała, że najchętniej w wolnym czasie *ogląda telewizję* (86,66%) lub *słucha radia* (40,00%). Nieletni z grupy zwykłej bardziej preferowali *ćwiczenia na siłowni* (60,00%) albo *czytanie książek* (20,00%).

Następnie poproszono badane osoby o określenie swoich zainteresowań czytelniczych. Nieletni z grupy interwencyjnej najchętniej czytają *czasopisma muzyczne* (46,66%) lub *gazety codzienne* (20,00%). Natomiast ich rówieśnicy z grupy zwykłej deklarują czytanie c*zasopism sportowych* (33,33%) i *czasopism muzycznych* (20,00%).

W zakresie zainteresowań muzycznych nieletni z obu badanych grup najchętniej słuchają*: hip- hopu, rapu* i *jazzu*.

Co do programów telewizyjnych ponad połowa ankietowanych chłopców wskazywała, iż najchętniej lubi oglądać *Wiadomości* (60,00%), a także program *Odpicuj mi furę* (53,33%). Większość nieletnich z grupy zwykłej zadeklarowała, że lubi oglądać programy kryminalne np. *W 11*, *Detektywi* czy *Malanowski i partnerzy* (53,33%). Blisko połowa z badanych osób ogląda *Bitwę o dom*.

Sprawdzono istotność statystyczną kategorii wybieranych najczęściej przez nieletnich z porównywalnych grupach. Okazało się, że badani nieletni istotnie statystycznie różnią się w ocenie ulubionych programów telewizyjnych. Nieletni z grupy interwencyjnej bardziej preferują programy rozrywkowe, a ich koledzy z grupy zwykłej programy kryminalne ($p< 0,03$).

W dalszej części zebranego materiału empirycznego dokonano analizy zainteresowań filmowych badanych nieletnich. Zdecydowana większość nieletnich z grupy interwencyjnej najbardziej lubi *filmy sensacyjne* (86,66) i *horrory* (46,66%). Natomiast ponad połowa chłopców z grupy zwykłej preferuje *filmy kryminalne* (66,66%) oraz filmy *sensacyjne* (53,33%).

Z kolei z analizy zainteresowań muzycznych wynika, że nieletni z obu porównywanych grup najbardziej lubią słuchać piosenek grupy *Afromental*. Ponadto chłopcom z grupy zwykłej bardziej podoba się zespół *18L* (80,00%), a ich kolegom z grupy interwencyjnej formacja *Paktofoniki (*46,66%).

Sprawdzono istotność statystyczną w porównywanych grupach. Okazało się, że nieletni z obu porównywalnych grup istotnie się różnią w ocenie ulubionych piosenek. Nieletni z grupy zwykłej bardziej lubią zespół *Paktofoniki*, a nieletni z grupy interwencyjnej preferują zespół *18L* ($p<0,05$).

Wśród ulubionych gatunków muzycznych nieletni z obu porównywanych grup najchętniej słuchają r*apu* i *hip-hopu*.

Z analizy zainteresowań sportowych wynika, że nieletnich z grupy interwencyjnej najbardziej interesuje *podnoszenie ciężarów* (66,66%) i *boks* (60,00%). Zaś nieletnich z grupy zwykłej *piłka nożna* (66,66%) i *siatkówka* (53,33%).

Sprawdzono istotność w porównywalnych grupach. Okazało się, że nieletni istotnie się różnią w ocenie zainteresowań sportowych. Nieletni z grupy interwencyjnej bardziej preferują podnoszenie ciężarów i boks. Z kolei nieletni z grupy interwencyjnej interesują się piłką nożną i siatkówką ($p<0,03$). Być może zainteresowania nieletnich wynikają z tego, że schronisko posiada znakomicie wyposażoną salę gimnastyczną i siłownię, na której chłopcy mogą rozwijać zainteresowania sportowe.

W dalszej części analizy badani nieletni wskazali cechy typowe dla młodzieży, których pozbawieni są dorośli. Badani wychowankowie poproszeni zostali o wskazanie, które charakterystyczne cechy rówieśników dostrzegali przed umieszczeniem w schronisku, a które obecnie, po osadzeniu w schronisku.

Nieletni przed skierowaniem do schroniska u swoich rówieśników najczęściej dostrzegali takie cechy, jak: *pomysłowość i oryginalność* (80,00%) oraz *odwagę, ryzykanctwo* (40,00%) i *romantyczność, idealizację miłości* (33,33%). Natomiast w chwili obecnej badani nieletni najczęściej wybierali takie cechy, jak: *pomysłowość i oryginalność* oraz *odwagę, ryzykanctwo* (60,00%).

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości. Okazało się, iż badana młodzież przed pobytem w schronisku podawała, że cechuje się *romantycznością i idealizacją miłości* (26,67%), natomiast w chwili obecnej jest to *posiadanie autorytetów i idoli*.

W dalszej części badań nieletni odpowiadali na dwa powiązane ze sobą pytania odnoszące się do oceny poczucia izolacji społecznej, a nawet wykluczenia: 1. Co przyczynia się do tego, że czasami masz poczucie, że jesteś wyłączony z życia ważnych dla Ciebie osób? 2. Co robisz, żeby ten stan zmienić? Nieletni z grupy interwencyjnej najczęściej odpowiadali, iż głównymi przyczynami poczucia wyłączenia z życia jest *udział w grupach przestępczych* (40,00%) czy *pobyt w placówce* (20,00%) albo *złamanie prawa*. Natomiast w grupie nieletnich podejrzanych o popełnienie przestępstw pospolitych dominowały odpowiedzi wskazujące takie przyczyny wykluczenia, jak: *pobyt w placówce*, a także *przynależność do grup przestępczych* (20,00%).

Według nieletnich z grupy interwencyjnej ten stan mogą zmienić takie działania z ich strony, jak: *ukończenie szkoły, znalezienie dobrej pracy* czy *przestrzeganie prawa*. Z kolei ich koledzy z grupy zwykłej najczęściej wskazywali, że ich sytuację może zmienić *zerwanie z nałogami* oraz *zapanowanie nad emocjami*.

W dalszej kolejności poproszono badanych o udzielenie odpowiedzi na temat: Czy w instytucji, w której aktualnie przebywasz, możesz rozwijać się i kształtować swoje zainteresowania, czy możesz być autorem swojego życia (być kowalem swojego losu)?

Zdecydowana większość badanych nieletnich deklaruje, iż będąc w placówce może *kształtować swoje zainteresowania*. Ponad połowa z nich jest zdania, że *może je rozwijać, choć nie wszystkie* (66,66%). Natomiast ich koledzy z grupy zwykłej są zdania, iż *nie mogą doskonalić zainteresowań plastycznych* (46,66%). Mniej niż połowa badanych osób z grupy twierdzi, że *nie może rozwijać zainteresowań związanych z mechaniką samochodową* (40,00%) czy *budownictwem* (40,00%).

Sprawdzono istotność statystyczną rozkładów częstotliwości odpowiedzi w porównywalnych grupach. Okazało się, że badani nieletni istotnie różnią się w ocenie; możliwości kształtowania i rozwijania zainteresowań na terenie placówki. Nieletni z grupy interwencyjnej na tle kolegów z grupy zwykłej istotnie częściej wskazywali na możliwość rozwijania swoich pasji w warunkach schroniska ($p<0,03$). Różnice w samoocenie nieletnich mogły powstać na tle organizacji pracy w schronisku. Zajęcia w grupach interwencyjnych mają bardziej zindywidualizowany charakter niż w grupach zwykłych.

Po udzieleniu odpowiedzi na pytania na temat zainteresowań badani nieletni mogli wskazać preferowane przez siebie, ważne wartości życiowe. Poproszono ich o wskazanie wartości, które cenili w swoim życiu przed umieszczeniem w schronisku oraz przedstawienie wartości, które preferują obecnie, po osadzeniu ich w schronisku.

Zdecydowana większość badanych nieletnich podała, iż najbardziej preferowaną wartością przed pobytem w schronisku było osiągnięcie *wysokiej pozycji materialnej* (73,33%). Na dalszych miejscach w hierarchii wartości badani nieletni podawali *wykształcenie (kwalifikacje)* i *posiadanie przyjaciół*. Natomiast w chwili obecnej najbardziej zależy im na osiągnięciu takich wartości, jak: *szczęście rodzinne* (53,33%), *wysoka pozycja materialna* (40,00%) i *wykształcenie oraz kwalifikacje* (26,66%).

Sprawdzono istotność statystyczną rozkładu analizowanych kategorii odpowiedzi określających cenione wartości badanych nieletnich z uwzględnieniem podziału na wartości preferowane przed i po umieszczeniu w schronisku. Okazało się, że nieletni przed pobytem w schronisku bardziej koncentrowali się na osiągnięciu *wysokiej pozycji materialnej*. Natomiast w chwili obecnej badani nieletni

zdecydowanie częściej wskazywali *szczęście rodzinne* (p<0,04). Oznacza to, że badanym nieletnim w trakcie oddziaływań resocjalizacyjnych bliższe od wartości materialnych stały się wartości dotyczące szczęścia rodzinnego. Zaobserwowana zmiana może świadczyć o prawidłowym przebiegu procesu resocjalizacji badanych.

W dalszej części sondażu nieletni wskazali wartości, które chcieli przekazać innym osobom przed umieszczeniem w schronisku oraz te wartości, którymi chcą się podzielić po osadzeniu w placówce.

Zdecydowana większość nieletnich przed pobytem w schronisku wskazała, że najbardziej zależało im na *byciu pożytecznym dla innych* (66,66%). Natomiast w chwili obecnej pragną, by w ich byciu z innymi zaistniały takie wartości, jak; *spokojny byt* (53,33%), *wiedza i wykształcenie* (46,66%) oraz *posiadanie przyjaciół* (40,00%).

Sprawdzono istotność statystyczną rozkładu analizowanych kategorii odpowiedzi określających wartości przekazywane innym z uwzględnieniem podziału na wartości przekazywane przed i po umieszczeniu w schronisku. Okazało się, że badani chłopcy przed pobytem w schronisku bardziej byli nastawieni na *byciu pożytecznym dla innych*, zaś w chwili obecnej nieletni chcieliby przekazać innym wartość *spokojnego bytu* p<0,04. Być może wynika to z faktu, że nieletni w warunkach schroniska mają zaspokojone podstawowe potrzeby i coraz bardziej określone cele, do których będą dążyć w swoim dalszym życiu.

Reasumując, należy stwierdzić, że nieletni ujawnili zróżnicowaną samoocenę w zakresie percepcji wartości przed i po osadzeniu w schronisku. Przed pobytem w schronisku nieletni koncentrowali się na osiągnięciu wysokiej pozycji materialnej, za której sprawą mogli popadać w konflikt z prawem. Natomiast w chwili obecnej najbardziej zależy im na osiągnięciu szczęścia rodzinnego, którego wcześniej nie doceniali, a teraz być może jest dla nich najważniejszą wartością w życiu. Nieletni ujawnili też zróżnicowaną samoocenę w zakresie wartości przekazywanych innym. Przed osadzeniem w schronisku chcieli przekazywać wartość bycia pożytecznym dla innych, z kolei obecnie chcą przekazywać wartość spokojnego bytu. Prawdopodobnie wynika to z faktu, iż nieletni docenili tę wartość i są świadomi, że jest ona bardzo istotna dla prawidłowego funkcjonowania jednostki.

Po dokonaniu ogólnej charakterystyki jakości życia osobistego podjęto próbę oceny rodzajów i zakresów aspiracyjnych i życiowych badanych nieletnich. W dalszej części analizowanego materiału empirycznego zostaną zaprezentowane informacje na temat celów i zadań życiowych określających zakres aspiracji badanych nieletnich. Poproszono ich o wskazanie ulubionych przedmiotów szkolnych. Respondenci wpisywali własne odpowiedzi. Nieletni z obu porównywalnych grup deklarują, że ich ulubionym przedmiotem w szkole jest *informatyka* (60,00%) oraz *wychowanie fizyczne* (53,33%).

Podsumowując, należy stwierdzić, że nieletni skierowani do schroniska zarówno przed osadzeniem, jak i w trakcie oddziaływań resocjalizacyjnych w instytucji zakładowej ujawnili zróżnicowany zakres ocenianych dążeń życiowych.

ROZWIJANIE ASPIRACJI EDUKACYJNYCH I ŻYCIOWYCH W SCHRONISKU INTERWENCYJNYM

Głównym celem prezentowanych badań była próba uchwycenia zmian w zakresie aspiracji nieletnich, uświadamianych sobie przed umieszczeniem w schronisku i w trakcie pobytu w zakładzie interwencyjnym. Pytania zostały tak skonstruowane, aby badani chłopcy mogli spojrzeć na oceniane kategorie odpowiedzi z uwzględnieniem kluczowej zmiany, jaka dokonała się w ich sytuacji życiowej. Zapytano ich o role wyposażenia domu rodzinnego w rozwijaniu aspiracji edukacyjnych.

Tabela 1. Standard wyposażenia mieszkania a aspiracje nieletnich

Ocena	Obraz przed osadzeniem w schronisku (n=15)		Aktualna samoocena (n=15)		Różnica %
	N	%	N	%	
Zdecydowanie tak	13	86,66	6	40,00	46,66
Raczej tak	8	53,33	2	13,33	40,00
Trudno mi ocenić	2	13,33	8	53,33	-40,00
Zdecydowanie nie	2	13,33	1	6,66	6,67
Raczej nie	0	0,00	10	66,66	-66,66
df=4, chi-2=20,06, p < 0,001, v Cramera=0,38					

Badani nieletni przed pobytem w schronisku podawali, że standard wyposażenia domu *ma zdecydowany wpływ na ich aspiracje* (86,66%), zaś w chwili obecnej badana młodzież podaje, że standard wyposażenia domu *nie wpływa na ich aspiracje* (66,66%).

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości. Okazało się, iż badana młodzież przed pobytem w schronisku podawała, że standard wyposażenia domu rodzinnego *zdecydowanie ma wpływ na aspiracje* (46,66%). Natomiast w chwili obecnej – *zdecydowanie nie ma wpływu* (-66,66%).

Różnice były istotne statystycznie na poziomie p<0,001. Nieletni przed pobytem w schronisku częściej opowiadali się za zdecydowanym wpływem wyposażenia mieszkania na ich aspiracje edukacyjno-życiowe. Potem uświadamiali sobie role zasobów edukacyjnych w kształtowaniu swych aspiracji.

Następnie poproszono nieletnich o określenie stawianych sobie celów życiowych. Tak jak poprzednio, badani oceniali swoje aspiracje przed osadzeniem w schronisku i po osadzeniu.

Tabela 2. Cele życiowe w opinii badanych nieletnich

Cele życiowe	Obraz przed osadzeniem w schronisku (n=15)		Aktualna samoocena (n=15)		Różnica %
	N	%	N	%	
Trudno mi ocenić	8	53,33	2	13,33	40,00
Raczej nie	4	26,66	2	13,33	13,33
Zdecydowanie tak	3	20,00	9	60,00	-40,00
Zdecydowanie nie	2	13,33	6	40,00	-26,67
Raczej tak	1	6,66	7	46,66	-40,00
df=4, chi-2=12,73, p < 0,01, v Cramera=0,28					

Zdecydowana większość badanej młodzieży przed pobytem w schronisku uważała, że *trudno jest ocenić, czy warto stawiać sobie odległe cele* (53,33%). Obecnie badana młodzież uważa, że *należy stawiać sobie cele*.

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości. Okazało się, iż badana młodzież przed pobytem w schronisku podawała, że trudno ocenić, czy należy stawiać takie cele. W chwili obecnej nieletni podają, że należy takie cele stawiać.

Sprawdzono istotność statystyczną. Różnice pomiędzy grupami wyniosły p<0,01. Oznacza to, że badani nieletni przed pobytem w schronisku częściej opowiadali się za stawianiem własnych celów w życiu w porównaniu z nieletnimi z grupy zwykłej. Należy zauważyć, że nastąpiła zmiana w świadomości ich celów.

Tabela 3. Opinie nieletniej młodzieży na temat wykształcenia

Wykształcenie	Obraz przed osadzeniem w schronisku(n=15)		Aktualna samoocena (n=15)		Różnica %
	N	%	N	%	
Gimnazjum	13	86,66	2	13,33	66,66
Zasadniczą szkołę zawodową	8	53,33	3	20,00	40,00
Technikum	6	40,00	8	53,33	-13,33
Liceum profilowane	4	26,66	0	0,00	26,66
Szkołę pomaturalną	1	6,66	1	6,66	0,00
Szkołę policealną	0	0,00	2	13,33	-13,33
Liceum ogólnokształcące	0	0,00	3	20,00	-20,00
df=6, chi-2=16,92, p < 0,001 v cramera=0,33					

Następne pytanie dotyczyło typu szkoły, którą nieletni chcieliby ukończyć w przyszłości. Są oni uczniami szkoły podstawowej lub gimnazjum. Zebrane informacje na temat przyszłej kariery szkolnej zestawiono w tabeli 3.

Zdecydowana większość opinii nieletnich przed osadzeniem na terenie schroniska *chciała ukończyć gimnazjum* (86,66%). Z kolei w chwili obecnej ponad połowa z nich podaje, że *chce ukończyć technikum* (53,33%) i *liceum ogólnokształcące* (20,00%).

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości. Okazało się, że badani nieletni przed pobytem w schronisku preferowali ukończenie gimnazjum. Natomiast w chwili obecnej chcą zdobyć wyższe stopnie edukacji.

Sprawdzono istotność w porównywalnych grupach. Różnice istotne statystycznie były na poziomie p< 0,001. Oznacza to, że nieletni przed osadzeniem na terenie schroniska mieli mniejszą motywację do przechodzenia poszczególnych etapów edukacji. Natomiast w chwili obecnej ich aspiracje wzrosły, co może oznaczać fakt skutecznej resocjalizacji w placówce.

Badani nieletni zostali poproszeni o uzasadnienie swoich preferencji edukacyjnych. Zebrane informacje zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Powody ukończenia szkoły w opinii nieletnich chłopców

Powody ukończenia szkoły	Obraz przed osadzeniem w schronisku (n=15)		Aktualna samo-ocena (n=15)		Różnica %
	N	%	N	%	
Chcę zdobyć wykształcenie na tym poziomie	7	46,66	11	73,33	-26,67
Ze względu na zainteresowania	6	40,00	1	6,66	33,34
Moi rodzice chcą abym ukończył daną szkołę	3	20,00	9	60,00	-40,00
df=2, chi-2=6,91, p < 0,03, v cramera=0,18					

Prawie połowa nieletnich przed pobytem w schronisku deklarowała, iż chce *zdobyć wykształcenie na danym poziomie* (46,66%) albo wskazywała na *zainteresowania* (40,00%). Z kolei obecnie badana młodzież również chce ukończyć szkołę na danym poziomie (73,33%), a także *ze względu na rodziców* (60,00%).

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości w analizowanym zakresie. Nieletni przed pobytem w schronisku wskazywali, że chcą ukończyć szkolę ze względu na zainteresowania (33,34%). Natomiast w chwili obecnej badani chcą ukończyć szkołę na danym poziomie ze względu na rodziców (-40,00%). Nieletni mają problem z uzasadnieniem powodu ukończenia szkoły.

Sprawdzono istotność statystyczną w porównywalnych grupach. Różnice istotne statystycznie były na poziomie p<0,03. Oznacza to, że badani zdecydowanie częściej podawali, że powodem ukończenia szkoły są rodzice, którzy chcą, by ukończyli szkołę na danym poziomie.

Następnie poproszono ich o wskazanie zawodu, który chcieliby wykonywać w przyszłości. Uzyskane dane przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Preferencje zawodowe badanych nieletnich

Zawód	Obraz przed osadzeniem w schronisku (n=15)		Aktualna samoocena (n=15)		Różnica %
	N	%	N	%	
Pracownik fizyczny	10	66,66	1	6,66	60,00
Kierowca	3	20,00	0	0,00	20,00
Mechanik	2	13,33	6	40,00	-26,67
Żołnierz	1	6,66	0	0,00	6,66
Rolnik	0	0,00	9	60,00	-60,00
df=4, chi-2=22,36, p < 0,001, v cramera=0,69					

Zdecydowana większość badanych nieletnich przed pobytem w schronisku podawała, że w przyszłości chciałaby pracować jako *pracownik fizyczny* (66,66%) czy *mechanik* (13,33%). Natomiast obecnie nieletni w przyszłości chcą pracować jako *rolnicy* (40,00%).

Dokonano oceny różnic rozkładu częstotliwości w analizowanym aspekcie preferencji zawodowych badanych nieletnich. Okazało się, że przed pobytem w placówce chcieli *być pracownikami fizycznymi* (60,00%). W chwili obecnej nieletni chcą zostać *rolnikami*.

Sprawdzono istotność statystyczną w porównywalnych grupach. Różnice istotne statystycznie były na poziomie p<0,001. Oznacza to, że badani zdecydowanie częściej podawali, że w przyszłości chcą wykonywać zawód rolnika.

Reasumując, należy stwierdzić, że nieletni skierowani do schroniska zarówno przed osadzeniem, jak i w trakcie oddziaływań resocjalizacyjnych w instytucji zakładowej ujawnili zróżnicowany zakres aspiracji edukacyjnych i życiowych.

Przed podjętymi badaniami założono, że aspiracje edukacyjne nieletnich będą rozwijać się w czasie pobytu w schronisku. Na podstawie dokonanych analiz można zauważyć, że badani wychowankowie placówki dostrzegają zmiany w zakresie rozwijanych zainteresowań, preferowanych wartości, konstruowanych celów edukacyjnych i życiowych. Przede wszystkim uświadamiają sobie, że przed osadzeniem w schronisku ich życie było skoncentrowane na osiągnięciu wysokiej pozycji

materialnej. Mieli oni trudności z określeniem celów życiowych, co rzutowało na zmniejszoną motywację do kończenia poszczególnych etapów edukacji. Natomiast w chwili obecnej bardziej nastawieni są na pielęgnowanie wartości szczęścia rodzinnego, stawianie i realizację celów życiowych oraz na zdecydowanie większą motywacją do ukończenia kolejnych etapów edukacyjnych.

DYSKUSJA WYNIKÓW I WNIOSKI

Odpowiednie ukształtowanie postaw, dążeń i aspiracji wymaga uprzedniego ich poznania, a następnie takiej organizacji zabiegów wychowawczych, aby rozwój tych dyspozycji przebiegał w kierunku społecznie pożądanym. Szczególnie istotne jest to w przypadku pracy wychowawczej z nieletnimi sprawcami czynów zabronionych. W literaturze przedmiotu brakuje badań poświęconych aspiracji młodzieży podsądnej, stąd potrzeba podjęcia badań nad tym zagadnieniem. Niniejszy artykuł jest próbą przyjrzenia się temu, jakie są aspiracje edukacyjne i życiowe nieletnich oraz jakie zachodzą zmiany w zamiarach edukacyjnych i życiowych nieletnich po umieszczeniu w schronisku.

Na podstawie bezpośrednich oddziaływań wychowawczych podejmowanych w pracy z nieletnimi zaobserwowano, iż dzisiejsza młodzież boryka się z trudnościami związanymi z wyborem dalszej drogi życiowej. Obecne zachowania i dążenia młodzieży, przyjmowanie określonych postaw i ideałów w ostatnich latach przemian społeczno-gospodarczych uległy dość istotnym zmianom. Pojawiło się wiele nowych zawodów, a co za tym idzie, powstało wiele nowych szkół i kierunków kształcenia. Wynika stąd chęć poznania i zorientowania się, jakie wzory i dążenia cieszą się największym poparciem i uzyskują największą aprobatę wśród nieletnich sprawców czynów karalnych. Poznanie aspiracji edukacyjnych i życiowych moich wychowanków pozwoliło mi na uzyskanie obrazu ich aspiracji, określenie wartości, jakimi się kierują.

Jak dowiodły powyższe badania, aspiracje nieletnich są rozwijane między innymi poprzez koła zainteresowań, które funkcjonują na terenie placówki. Większość młodzieży interesuje się sportem. Również ten rodzaj zainteresowań może być w placówkach rozwijany. Schronisko jest wyposażone w sale gimnastyczną, siłownię, na których nieletni mogą doskonalić swoje umiejętności fizyczne. Ponadto rozwijają także swoje aspiracje edukacyjne.

Przedstawione w niniejszej pracy wyniki badań nie wyczerpują problematyki aspiracji edukacyjnych i życiowych młodzieży skierowanej do schroniska dla nieletnich, lecz podkreślają wagę tego niezwykle interesującego zagadnienia oraz mogą stanowić podstawę do dalszej eksploracji badawczej w tym zakresie.

LITERATURA

Czerwińska-Jasiewicz M. (2010). *Cele i plany życiowe młodzieży w kontekście rozwoju orientacji przyszłościowej*. W: B. Dymara (red.). *Dziecko w świecie marzeń*. Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków.

Ekiel J., Jaroszyński J., Ostaszewska J. (1995). *Mały słownik psychologiczny.*

Janowski A. (1977). *Aspiracje młodzieży szkół średnich*. PWN, Warszawa.

Kozielecki J. (1976). *Koncepcje psychologiczne człowieka*. PWN, Warszawa.

Kupczyk J. (1978). *Uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży w starszym wieku szkolnym*. Wyd. Nauk. UAM, Poznań.

Lalak D., Pilch T. (1989). *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalizacyjnej*. Wyd. „Żak", Warszawa.

Maslow A. (1986). W *stronę psychologii istnienia*. „Rebis", Warszawa.

Miller W.R. (2009). *Wzmacnianie motywacji do zmiany w terapii nadużywania substancji*. Zalecenia do Optymalizacji Terapii. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Wyd. Parpamedia, Warszawa.

Nowak D. (2001). *Młodzież w świetle wyboru drogi życiowej*. „Wychowanie na co dzień", nr 3.

Ostrowska K. (2005). *Młodzież o preferowanych wartościach i normach moralnych*,. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze", nr 3.

Pawłowska, R. Jundziłł E. (2001). *Aspiracje życiowe współczesnej młodzieży licealnej w aspekcie przemian ustrojowych i środowiska rodzinnego.* W: T. Sołtysiak, M. Karwatowska (red.). *Polska młodzież – zagrożenia, zaburzenia w aktualnej rzeczywistości społecznej*. Bydgoszcz.

Pilch T., Bauman T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Wyd. „Żak", Warszawa.

Praisse P. (1960). *Podręcznik do ćwiczeń z psychologii eksperymentalnej*. PWN, Warszawa.

Rejkowski J. (1997). *Z zagadnień psychologii motywacji*. PWE, Warszawa.

Reykowski J. (1975). *Teoria motywacji a zarządzanie*. PWE, Warszawa.

Skorny Z. (1980). *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław

Skorny Z. (1970). *Poziom aspiracji i jego determinanty.* „Przegląd Psychologiczny", nr 20.

Syrek E. (1986). *Aspiracje młodzieży niedostosowanej społecznie*. Wyd. UŚ, Katowice.

Szewczuk W. (red.) (1985). *Słownik Psychologiczny.* „Wiedza Powszechna", Warszawa.

Tyszkowa M. (1972). *Problemy psychicznej odporności dzieci i młodzieży.* „Nasza Księgarnia", Warszawa.

Wawrzak-Gazda A. (2012). *Aspiracje młodzieży deklarującej przynależność do subkultur młodzieżowych*. Wyd. A. Marszałek, Toruń.

THE FORMING OF EDUCATIONAL AND LIFE ASPIRATIONS OF JUVENILES ASSIGNED TO A JUVENILE DETENTION HOME

Abstract: The main objective of the present article was to try to show the educational and life aspirations of juveniles assigned to a juvenile detention home. The study covered 30 juveniles committed to the Dominów Juvenile Detention Home. For diagnostic purposes, a specially constructed survey questionnaire was used, consisting of standardized questions divided into three the matic modules. The first assessed the quality of personal life of the juveniles surveyed, and the second assessed the types and ranges of aspirations of the studied juveniles. The third module was intended to evaluate changes in the educational and life aspirations of the juveniles, theirself-assessment before being committed to the juvenile detention home and after the preventive measure was decided.

Key words: life aspirations, interests of young people, juvenile perpetrator of punishable acts, juvenile detention home